

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Матеріали міжнародної наукової конференції

м. Харків, 17–19 жовтня 2019 року

Харків
«Право»
2019

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій (головний редактор),

А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін, В. С. Батургарєва, В. І. Борисов, М. І. Панов,

В. І. Тютюгін, Л. М. Демидова, Ю. А. Пономаренко, Д. П. Євтєєва, І. А. Вишневецька, К. А. Новікова

Редакційна колегія висловлює щирі подяку за допомогу в підготовці цих матеріалів аспірантам О. С. Завалішиній, С. О. Репі, Д. І. Романченко та В. Р. Філіпенко

Матеріали конференції опубліковано в авторській редакції

Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України : матеріали міжнар. наук. конф., К58 м. Харків, 17–19 жовт. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін. – Харків : Право, 2019. – 500 с.

ISBN 978-966-937-871-2

ISBN 978-966-937-871-2

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019
- © Консультативна місія Європейського Союзу в Україні, 2019
- © Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, 2019
- © Громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права», 2019
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2019

Зміст

ВСТУПНІ СЛОВА	16
Концепція реформування кримінального кодексу України та інших актів чинного законодавства про відповідальність за правопорушення в публічній сфері	21
ПАНЕЛЬ № 1.	
Соціальна обумовленість модернізації Кримінального кодексу України.	
<i>Тацій В. Я.</i>	
ПІДСТАВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	29
<i>Борисов В. І., Пащенко О. О.</i>	
ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	33
<i>Стрельцов Є. Л.</i>	
ДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НОВОЇ РЕДАКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПРИНЦИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ	38
<i>Голіна В. В.</i>	
ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ І ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НОВОЇ РЕДАКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	42
<i>Колос М. І.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРИЧИНИ ТА ПІДСТАВИ.....	47
<i>Дідківська Г. В.</i>	
СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ	51

Є. Л. Стрельцов, д.ю.н, доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України (м. Одеса, Україна)

ДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НОВОЇ РЕДАКЦІЇ КК УКРАЇНИ: ПРИНЦИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ

Реформування Кримінального кодексу України (далі – КК) сьогодні є необхідним за низкою добре відомих важливих умов⁴. Це складний процес, тому кримінальне законодавство, окрім ознак, що є єдиними практично для всіх галузей законодавства, у той же час має свою «оригінальність». Наприклад, незважаючи на дискусійність такого твердження, це законодавство здебільшого виступає підставою для обмеження прав і свобод відповідних суб'єктів. Далі це законодавство створює відповідну правову базу не тільки, так би мовити, «для себе», а й для всіх інших галузей кримінально-правового циклу. У всякому разі, і це потрібно враховувати, кримінальне законодавство не тільки прямо впливає на соціально-негативні процеси, а може вже опосередковано, впливати на соціально позитивні процеси.

Тому при проведенні заходів, спрямованих на реформування КК, на його удосконалення, важливим є врахування багатьох обставин, що безпосередньо впливають як на такі процеси, так і отримані результати. Одна з основних груп таких обставин пов'язана зі встановленням соціальної обумовленості такої модернізації. Встановлення об'єктивних характеристик такої обумовленості передбачає, як відомо, аналіз низки важливих питань, у тому числі: соціально-політичних змін, які мають в Україні «перманентний» характер, та їх «непростий» вплив на тенденції розвитку кримінального законодавства, багато в чому зумовленими саме такими змінами не однакових за багатьма показниками законодавчих, доктринальних та правозастосовних «аргументів» щодо таких заходів; впливу на такі процеси усього комплексу міжнародно-

⁴ Тацій В., Борисов В., Тютюгін В. Сучасні проблеми кримінального права України. *Голос України*. 10 вересня 2010 року. № 108. С. 13; Тацій В., Тютюгін В., Пономаренко Ю. Проблеми стабільності й динамізму кримінального законодавства України на сучасному етапі. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 4 (83). С. 54 – 66.

правових обставин та ін.

Підтримуючи такий підхід до реформування КК, водночас вважаємо, що варто обов'язково виділити ще одне положення, яке потрібно поставити на «чолі» вказаних обставин, надавши йому принципового значення.

Мова йде про необхідність обов'язкового встановлення та закріплення цього положення як обов'язкової обставини реформування типу української державності та «прямий» вплив цього на змістовні та формалізовані характеристики чинного КК, урахування цього при його модернізації. Саме загальна сутність будь-якої держави, її основні характеристики, визначення та реалізація конкретною державою відповідних заходів у політиці, економіці, соціальній та інших важливих сферах суспільного життя повинно здійснюватися при наданні їм загальнообов'язкового, нормативного характеру завдяки галузям законодавства, що дозволяють або забороняють здійснювати конкретні дії.

Але при всій зовнішній «простоті» такого кроку здійснити його дуже складно. Здебільшого це пов'язане з тим, що сьогодні існує низка різних класифікацій встановлення «родинних» груп держав, тобто множинність типології державних утворень ускладнює такі процеси.

Водночас, якщо спростити підхід до побудування такої типології, можливо виділити з урахуванням відношення до законодавства два основні типи держав. Перша групу складають держави, що дотримуються принципу пріоритету влади над законом, над суспільством, над особою. Джерелом влади в них є сама влада, яка переважно впливає на суспільство силовими методами, методами примусу. У таких державах громадський контроль є обмежений, практично не існує законодавчих обмежень для влади та ін. Суспільство та особистість знаходяться під «тиском» держави. Такий тип держав є досить розповсюдженим. За рівнем дотримання громадянських прав та свобод, рівнем корупційних проявів, рівнем свободи ЗМІ та іншими показниками такі держави знаходяться «тільки» у другій сотні загальносвітової класифікації держав, але вони існують і функціонують⁵. До другого типу належать держави, які функціонують, навпаки, на основі пріоритету закону (права) над владою. Функціонування влади упорядкована, обмежена законодавством. Необхідно відзначити, що закону підпорядкована не тільки влада, а й суспільство і громадяни. Такі держави у загальносвітової класифікації держав мають більш високий статус.

5 Рейтинг недееспособности государств. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Рейтинг_недееспособности_государств.

Але нічого не потрібно ідеалізувати. Практично в кожній державі існує певне «поєднання» силових і демократичних «відносин» між владою та законом, тому, на нашу думку, є зайвими спроби, у всякому разі, на суто прагматичному рівні, надавати кожній державі тільки однозначне визначення: деспотичне або демократичне, авторитарне або правове. На нашу думку, суть не у зовнішніх визначеннях, що можуть бути не тільки певною мірою кон'юктурними, а й «приховують» за відповідними «назвами» реальне становище у конкретній державі. Важливо інше: принципове встановлення, в першу чергу, того, як складаються на принциповому рівні «взаємовідносини» саме між державою та законом. Хто саме в таких відносинах є «ведучим», а хто – «йде слідом». Безумовно, такі «взаємовідносини» можуть бути відносно всієї системи законодавства, відносно кожної галузі законодавства або можуть мати певні винятки. Але потрібно підкреслити, що саме принципова «субординація» між владою та законодавством багато в чому і визначає відповідний тип кожної держави

Зважаючи на це, потрібно враховувати, що вся система законодавства у будь-якій державі виступає як система державного інструментарію, а кожна конкретна галузь цієї системи – як конкретний «інструмент» для вирішення державою зумовлених (існуючих) проблем. Це дає змогу певною мірою підсумувати, що законодавство не тільки визначається інтересами держави, а й є «похідним» від сутності та основних ознак конкретної держави. У такому розумінні законодавство не тільки «створюється» державою, воно, і це необхідно підкреслити, є похідним від конкретної держави, від її змісту, основних ознак тощо. У будь-якому разі, система законодавства, як і кожна галузь цієї системи, не тільки створюється державою, не тільки відчуває відповідний державний «вплив», а й багато в чому у своїх приписах, в їх редакційному закріпленні відображає зміст конкретної держави, її основні характеристики. Потрібно також враховувати, що, «зміцнившись», законодавство може здійснювати «зворотній» вплив на функціонування держави, що матиме різні наслідки, які вже залежать від якості такого законодавства

У зв'язку з цим потрібно чітко визначити на рівні державної влади, до якого типу держав належить Україна, які основні характеристики будуть цій державі притаманні вже в недалекому майбутньому. Це зовсім не риторичне питання, тому що, бажаємо ми того чи ні, саме держава, державна влада, які розробляють та пропонують основні завдання та цілі, визначатиме основні положення всього законодавства, його спрямованість, визначення так званих «первісних» галузей законодавства, що

«дозволяють», та «вторинних», що забороняють конкретну поведінку, яка знаходить свої прояви (повинно знаходити) з урахуванням особливостей кожної галузі законодавства, у тому числі і кримінального.

Водночас юристи, зокрема, на такому рівні можуть мати тільки певні здогадки щодо цього або висувати свої припущення. Так, щодо побудови наукової гіпотези, щодо дискусійного опрацювання законодавчих положень такий підхід має право на існування. Але для формування конкретних пропозицій із вдосконалення (модернізації) КК в їх основі повинні обов'язково знаходитись чітко визначений тип держави і перелік тих основних заходів на державному рівні, які повинні беззаперечно виконуватися.

Саме тому, на нашу думку, держава має донести, бажано до всього населення або хоча б до фахівців, які працюють на підтримку такої держави, ті основні положення, розуміючи, які ми можемо запропонувати конкретні кроки з модернізації чинного КК. За відсутності цього багато навіть добре обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення КК будуть мати суто віртуальний характер, бо вони, у всякому разі, внутрішньо ніяк не будуть узгоджуватися з планами розвитку держави, а в гіршому випадку - суперечити їм, з усі передбачуваними наслідками.

У зв'язку з цим вважаю, що розуміння типу нашої держави, її основних характеристик, її завдань та цілей виступа як принципове положення, яке обов'язково потрібно враховувати при реформуванні (вдосконаленні) чинного КК⁶.

6 Стрельцов Є. Л. Реформування кримінального законодавства: положення, які необхідно враховувати. Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний виміри; Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24 травня 2019 року, м. Одеса). Ред.кол.: Є.Л. Стрельцов, В.О.Туляков, В.П. Кедик [та ін.]. Одеса, Юридична література, 2019. С. 58-65.

Наукове видання

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
НОВОЇ РЕДАКЦІЇ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Матеріали міжнародної наукової конференції

м. Харків, 17–19 жовтня 2019 року

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 23.12.2019.
Формат 60×84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 58,13. Вид. № 2525.
Тираж 500 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.